

Samenhang van Steun, Negatieve Interactie en Toezicht in de Ouder-kindrelatie met Agressief en
Depressief Gedrag van Brugklasleerlingen.

Britt Hendriks - 6019684 - Onderzoeker agressief gedrag
Wianne van Dijk - 6015263 - Onderzoeker depressief gedrag

Universiteit Utrecht

Beoordelaar: Kirsten Buist

Abstract

Aim. The aim of this study is to analyse the consistency between support, negative interaction and control in the parent-child relationship with aggressive and depressive behavior of young adolescents.

Method. In this cross-sectional study, 892 adolescents with an average age of 12.48 filled in the questionnaire, during school hours. This data has been analysed with two multiple regression analysis.

Results. The results show that control of father and negative interaction of father and mother are positively related to aggressive behavior of adolescents. Besides that, support of father and mother and negative interaction of father and mother are also related to depressive behavior of adolescents.

Conclusion. Remarkable results are the absence of a relation between parental support and aggression, the negative relation between the control of father and aggression and the positive relation between support of mother and depressive behavior. Future research should focus more on other important aspects of the parent-child relationship and problem behavior which are currently rarely addressed, such as the difference between the many cultures concerning norms and values, rules and cultural habits, the consistency of support of mother and depression and the consequences of sex differences in the group of adolescents.

Keywords: aggression, depression, support, negative interaction, control

Samenhang van Steun, Negatieve Interactie en Toezicht in de Ouder-kindrelatie met Agressief en Depressief Gedrag van Brugklasleerlingen.

Uit onderzoek blijkt dat probleemgedrag van adolescenten in de afgelopen 25 jaar fors is toegenomen. Onder dit probleemgedrag vallen zowel gedragsproblemen als depressieve problemen (Collishaw, Maughan, Goodman & Pickles, 2004). Door deze toename is het belangrijk om onderzoek te doen naar het probleemgedrag onder adolescenten en naar de factoren die samenhangen met dit probleemgedrag. In het huidige onderzoek wordt gezocht naar een mogelijke samenhang tussen steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie en agressief en depressief gedrag bij brugklasleerlingen, oftewel jonge adolescenten. In de gevonden studies wordt vooral onderzoek gedaan bij adolescenten boven de 14 jaar. Het huidige onderzoek kan nieuwe informatie verschaffen over de samenhang van probleemgedrag en factoren uit de ouder-kindrelatie voor jonge adolescenten. Op deze manier kunnen problemen al vroeg gesignaleerd worden en waar mogelijk ook voorkomen of verminderd worden.

Probleemgedrag

In het huidige onderzoek valt onder probleemgedrag agressief en depressief gedrag. Probleemgedrag wordt gedefinieerd als het gedrag wat als moeilijk hanteerbaar wordt ervaren door de omgeving van de adolescent (Van der laan, 2008). Agressief gedrag kan onderverdeeld worden in internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Internaliserend probleemgedrag is vooral relationele agressie naar anderen toe in de vorm van pijnlijke woorden. Externaliserend probleemgedrag is daarentegen het fysiek uiten van agressie en boos gedrag naar anderen (Siegel & Victoroff, 2009).

Naast agressief probleemgedrag is depressief gedrag een van de meest gediagnosticeerde stemmingsstoornissen onder kinderen en adolescenten (Kessler et al., 2009). De DSM-V (American Psychiatric Association [APA], 2013) beschrijft depressieve stoornissen als stoornissen met als gemeenschappelijk kenmerk de aanwezigheid van een verdrietige, vlakke of prikkelbare stemming. Deze stemming hangt samen met somatische en cognitieve veranderingen die het functioneren van een persoon significant beïnvloeden. In de vroege adolescentie lijkt de uiting van een depressie op de uiting van depressie in de kinderperiode. Adolescenten ervaren dan voornamelijk gevoelens van hopeloosheid en een gebrek aan eigenwaarde (Wicks-Nelson & Israël, 2015).

Ouder-kindrelatie

Om dit probleemgedrag verder te onderzoeken wordt in dit onderzoek gekeken naar de samenhang met verschillende factoren uit de ouder-kindrelatie. De relatie tussen kinderen en ouders kan gezien worden als de meest belangrijke relatie voor een individu. Deze verschilt door zijn mate van intimiteit van alle andere mogelijke relaties. Een gezonde interactie representeert een hechte

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

omgeving en de aanwezigheid van ouderlijke steun. Deze drie factoren beïnvloeden het gedrag van een kind positief en kunnen van invloed zijn op de verdere sociale, cognitieve en emotionele ontwikkeling van een kind (Popev & Ilesanmi, 2015). De resultaten van de studie van Swick (2008) bevestigen dat een gezonde ouder-kind relatie belangrijk is voor deze verdere ontwikkeling van een kind.

In het huidige onderzoek wordt gekeken naar steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie. Allereerst is er ouderlijke steun, die verwijst naar acceptatie en responsiviteit, emotionele nabijheid en beschikbaarheid (Grant et al., 2003). Affectie in de relatie, onder andere het spreken over emoties en gevoelige onderwerpen, vormt een belangrijk onderdeel. Daarnaast kan de ouder ook steun bieden in het aangaan van vriendschappen, omgaan met problemen en het zoeken van hulp (Yap, Pilkington, Ryan, Kelly, & Jorm, 2014). In de adolescentie wordt verwacht dat de ouder-kind relatie minder ondersteunend is dan in de kindertijd en dat er meer negatieve interactie zal ontstaan (Furman & Buhrmester, 1992). Negatieve interactie is onder andere het persoonlijk bekritisieren van elkaar (Yap et al., 2014). In een ouder-kind relatie die beladen is met conflicten, kan de adolescent onvoldoende steun ontvangen voor zijn eigen groei (Sallinen, Ronka, Kinnunen, & Kokko, 2007). Naast steun en negatieve interactie is er ouderlijk toezicht. Dit is de mate waarin ouders op de hoogte blijven van waar de adolescent is, wie zijn vrienden zijn en welke activiteiten hij onderneemt (Bordeaux, Miller, Duke & Ames, 2011). Tussen de 12 en 14 jaar daalt de mate waarin adolescenten met hun ouders delen wat er in hun leven afspeelt (Keijsers & Poulin, 2013). Kortom, steun, negatieve interactie en toezicht zijn drie aspecten van de ouder-kindrelatie die mogelijk samenhangen met probleemgedrag.

Samenhang ouder-kindrelatie en probleemgedrag

Om deze aspecten verder te onderzoeken wordt gezocht naar bevindingen uit eerdere studies. Volgens Dodge et al. (2013) is het nog niet duidelijk op welke manier ouders een rol spelen in de ontwikkeling van agressief gedrag. Bij het ontwikkelen van depressief gedrag is duidelijk dat verschillende factoren uit de ouder-kindrelatie een belangrijke rol spelen (Piko & Balazs, 2012). Voor agressief en depressief gedrag wordt gezocht naar een mogelijke samenhang met de mate van steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie.

Minder ouderlijke steun in een gezin kan zorgen voor meer probleemgedragingen bij adolescenten. Hiermee worden probleemgedragingen zoals delinquentie, geweld en drugsgebruik bedoeld (Rohner, Khaleque, & Cournoyer, 2005). Dit wordt veroorzaakt of in stand gehouden door verschillende omgevingsfactoren, zoals het verschil in de mate van ouderlijke steun van vader of moeder (Aunola & Nurmi, 2005). De resultaten van de onderzoeken van Conger, Neppl, Kim en Scaramella (2003); Narusyte, Andershed, Neiderhiser en Lichtenstein (2007) bevestigen dat mate van steun van ouders een groot verschil maakt in de ontwikkeling van agressief gedrag en dat een negatieve ouder-kind relatie invloed heeft op het ontwikkelen van meer gedragsproblemen. Meer ouderlijke steun zorgt dus voor de ontwikkeling van minder probleemgedrag.

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

De zorg en steun van ouders vermindert ook het risico op het ontwikkelen van depressieve problemen (Yap et al., 2014). Daarbij hangt het gebrek aan steun vanuit de ouder juist samen met meer depressieve symptomen (Alloy, Abramson, Smith, Gibb, & Neeren, 2006). Uit het onderzoek van Colarossi en Eccles (2003) blijkt daarbij dat vooral steun van moeder negatief samenhangt met depressief gedrag. In het huidige onderzoek wordt daarom verwacht dat meer steun van ouders zorgt voor minder depressief gedrag van adolescenten.

Naast steun in de ouder-kindrelatie wordt ook negatieve interactie gezien als een factor die samen kan hangen met probleemgedrag. Veel conflicten of woordenwisselingen tussen ouder en kind worden door hen als negatieve interactie ervaren (Kohnstamm, 2009). Negatieve interactie tussen de ouder en het kind is een factor die de kans op probleemgedragingen zoals agressie vergroot (Chang, Schwartz, Dodge, & McBride-Chang, 2003). Uit de resultaten van het onderzoek van Ward (2008) blijkt ook dat negatieve interactie in de ouder-kind relatie een positieve invloed heeft op latere ontwikkeling van agressief gedrag bij kinderen. Dus meer negatieve interactie hangt samen met meer agressief gedrag van adolescenten.

Daarnaast is negatieve interactie in de ouder-kindrelatie een risicofactor in het ontwikkelen van een depressie (Yap et al., 2014). Vooral conflicten tussen vader en de adolescent komen in een onderzoek naar voren als een risicofactor (Sallinen et al., 2007). Er wordt daarom in het huidige onderzoek verwacht dat negatieve interactie samenhangt met het ontwikkelen van depressieve symptomen.

Tenslotte is ouderlijk toezicht ook een factor die samenhangt met probleemgedrag. Volgens het onderzoek van Perrone, Sullivan, Pratt en Margaryan (2004) is de mate van ouderlijk toezicht een van de factoren die het meeste invloed heeft op de zelfcontrole van adolescenten met betrekking tot agressie. Ouderlijk toezicht is een voorloper voor het ontwikkelen van probleemgedrag. Het veel of weinig toezicht hebben van ouders, kan zich bij kinderen uiten in het hebben van vrijheid of in het hebben van geen vrijheid (Lansford, Criss, Pettit, Dodge, & Bates, 2003). Bij minder toezicht door ouders is het risico op agressief probleemgedrag aanzienlijk hoger (Perrone et al., 2004).

In tegenstelling tot bij agressief gedrag, hangt ouderlijk toezicht niet direct samen met een depressie. Ouderlijk toezicht lijkt vooral een beschermende factor voor externaliserende problemen (Piko & Balazs, 2012). Ook in een andere studie blijkt het gebrek aan ouderlijk toezicht niet zozeer samen te hangen met een depressie, maar meer met andere psychische stoornissen (Alloy et al. 2006). Uit een andere studie blijkt toezicht van vader en moeder alleen significant samen te hangen met depressief gedrag van jongens en niet van meisjes (Plunkett, Henry, Robinson, Behnke & Falcon III, 2007). In het huidige onderzoek wordt daarom verwacht dat voor adolescenten in het algemeen ouderlijk toezicht geen significante samenhang heeft met depressief gedrag.

Huidige studie

De onderzoeksvraag in het huidige onderzoek is: 'In hoeverre hangen steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie samen met agressief en depressief gedrag van

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

brugklasleerlingen?'. De eerste deelvraag is: 'In hoeverre hangen steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie samen met agressief gedrag van brugklasleerlingen?' Op basis van literatuuronderzoek wordt verwacht dat minder ouderlijke steun, meer negatieve interactie en minder ouderlijk toezicht samenhangen met meer agressief gedrag bij adolescenten.

De tweede deelvraag is: 'In hoeverre hangen steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie samen met depressief gedrag van brugklasleerlingen?' Op basis van de onderzochte literatuur wordt verwacht dat meer steun en minder negatieve interactie in de ouder-kindrelatie samenhangen met minder depressief gedrag onder brugklasleerlingen. Er wordt daarentegen geen verband verwacht tussen toezicht in de ouder-kind relatie en depressief gedrag onder brugklasleerlingen.

Methode

Steekproef, procedure en design

Dit onderzoek had een steekproef van 892 respondenten, waarvan 427 jongens en 459 meisjes en van 6 respondenten is het geslacht onbekend. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 12.48 jaar. Van deze respondenten zijn 847 uit Nederland afkomstig, 1 uit Suriname, 4 uit de Nederlandse Antillen, 1 uit Turkije, 4 uit Marokko en 23 uit een ander land en van 12 respondenten is de afkomst onbekend. Aan het onderzoek hebben 5 middelbare scholen deelgenomen.

De respondenten zijn middels een getrapte steekproef geworven. De onderzoekers hebben verschillende middelbare scholen aangeschreven. Met toestemming van de school zijn brugklassen geselecteerd, dit zijn de verschillende strata (Neuman, 2011). De ouders van de betreffende brugklasleerlingen zijn geïnformeerd over de afname van de vragenlijsten. Ouders konden aangeven wanneer ze niet wilden dat hun kind meedeed aan het onderzoek, door een antwoordstrook in te leveren bij de middelbare school. Vervolgens hebben de overige respondenten eenmalig verschillende vragenlijsten ingevuld, in aanwezigheid van studenten of onderzoeksassistenten. De studie is hiermee cross-sectioneel.

Meetinstrumenten

Ouder-kindrelatie. Toezicht van ouders is gemeten met de Vragenlijst Toezicht Houden (VTH; Brown, Mounts, Lamborn & Steinberg, 1993). De VTH bestaat uit 6 items en is voor vader en moeder apart afgenomen. De respondenten gaven op een 4-punts Likert-schaal aan in hoeverre vader en moeder toezicht houden (1 = *zij/hij weet daar niets van* en 4 = *zij/hij weet daar alles van*). Een voorbeelditem van de VTH is "Hoeveel weet je vader/moeder over wie je vrienden zijn?". Op basis van de 6 items is een gemiddelde berekend, die de score op respectievelijk Toezicht Vader en Toezicht Moeder aangaf. Cronbach's alpha was .87 voor Toezicht Vader en .86 voor Toezicht Moeder.

Steun en negatieve interactie van ouders zijn beide gemeten met de Network of Relationship Inventory (NRI; Furman & Buhrmester, 1985, 1992), met de schaal Steun (6 items) en de schaal Negatieve Interactie (6 items). De schalen zijn apart voor vader en moeder afgenomen. De respondenten gaven op een 5-punts Likert-schaal aan in hoeverre ze steun en negatieve interactie

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

ervaren van vader en moeder (1 = *weinig of niet* en 5 = *meer kan niet*). Een voorbeeldvraag van Steun is “Hoeveel bewondert en respecteert je vader/moeder jou?”. Op basis van de 6 items is een gemiddelde berekend, die de score op respectievelijk Steun Vader en Steun Moeder aangaf.

Cronbach's alpha was .77 voor Steun Vader en .81 voor Steun Moeder. Een voorbeeldvraag van de schaal Negatieve Interactie is “Hoeveel ergeren jij en je vader/moeder je aan elkaar of worden jullie boos op elkaar?”. Op basis van de 6 items is een gemiddelde berekend, die de score op respectievelijk Negatieve Interactie Vader en Negatieve Interactie Moeder aangaf. Cronbach's alpha was .88 voor Negatieve Interactie Vader en .91 voor Negatieve Interactie Moeder.

Probleemgedrag. Agressief en depressief gedrag zijn beide gemeten met de Youth Self Report (YSR; Achenbach, 1991b; Verhulst, Ende, & Koot, 1996), met de schaal Agressief gedrag (19 items) en de schaal Depressief Gedrag (7 items). De respondenten gaven op een 3-punts Likert-schaal aan in hoeverre zij het eens zijn met de stelling (1 = *helemaal niet van toepassing* en 3 = *duidelijk of vaak van toepassing*). Een voorbeelditem van de schaal Agressief Gedrag is “Ik maak veel ruzie.”. Op basis van de 19 items is de som berekend, die de score op Agressief Gedrag aangaf. Cronbach's alpha was .83 voor Agressief Gedrag. Een voorbeelditem voor de schaal Depressief Gedrag is: “Ik voel me eenzaam.”. Op basis van de 7 items is de som berekend, die de score op Depressief Gedrag aangaf. Cronbach's alpha was .81 voor Depressief Gedrag.

Samenhang hoofdconcepten.

In de probleemstelling gaat het om de samenhang tussen de twee hoofdconcepten ouder-kindrelatie en probleemgedrag. Dit onderzoek is in twee delen uitgevoerd. In het eerste deel is onderzocht in hoeverre de voorspellers steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie, afzonderlijk getoetst voor vader en moeder, samenhangen met agressief gedrag van brugklasleerlingen. In het tweede deel is onderzocht hoe de zes voorspellers uit de ouder-kindrelatie samenhangen met depressief gedrag van brugklasleerlingen. Deze samenhang is geanalyseerd met een multiële regressie. De zes voorspellers uit de ouder-kindrelatie vormen de onafhankelijke variabelen en het probleemgedrag is de afhankelijke variabele. Probleemgedrag kan dus worden voorspeld aan de hand van de variabelen steun, negatieve interactie en toezicht van vader en moeder.

Resultaten

In Tabel 1 staan de beschrijvende statistieken van het huidige onderzoek.

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

Tabel 1.

Beschrijvende Statistieken

	<i>N</i>	Range	Gemiddelde	Standaard afwijking
Toezicht Vader	878	3.00	2.97	0.59
Toezicht Moeder	886	3.00	3.29	0.59
Steun Vader	875	4.00	3.54	0.70
Steun Moeder	884	4.00	3.79	0.74
Negatieve Interactie Vader	874	4.00	1.59	0.65
Negatieve Interactie Moeder	884	4.00	1.69	0.70
Agressief Gedrag	869	38.00	25.54	4.85
Depressief Gedrag	891	16.00	9.01	2.50

In dit resultatendeel worden de resultaten van de volgende deelvragen weergegeven: ‘In hoeverre hangen steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie samen met agressief gedrag van brugklasleerlingen?’ en ‘In hoeverre hangen steun, negatieve interactie en toezicht in de ouder-kindrelatie samen met depressief gedrag van brugklasleerlingen?’ Bij beide deelvragen is door middel van een multipelere regressie de samenhang van toezicht, steun en negatieve interactie in de ouder-kindrelatie met respectievelijk agressief en depressief gedrag van brugklasleerlingen gemeten. De verschillende voorspellers zijn apart voor vader en moeder getoetst, zoals weergegeven in Tabel 2.

De variantie bij brugklasleerlingen in agressief gedrag wordt voor 24% verklaard door de zes deelvoorspellers ($R^2 = .24$, $p < .001$). Uit Tabel 2 is af te lezen dat negatieve interactie voor vader ($\beta = .29$) en moeder ($\beta = .24$) significant is en dat Toezicht vader significant is ($\beta = -.13$). Dit betekent dat meer negatieve interactie van beide ouders samenhangt met meer agressief gedrag van brugklasleerlingen. Verder blijkt uit de tabel voor agressie dat minder toezicht van vader samenhangt met meer agressief gedrag bij deze leerlingen. Er is echter geen significante samenhang tussen agressief gedrag en de steun van moeder ($\beta = .05$) en vader ($\beta = .01$) en toezicht van moeder ($\beta = -.04$) bij brugklasleerlingen.

De variantie bij brugklasleerlingen in depressief gedrag wordt voor 13% verklaard door de zes deelvoorspellers ($R^2 = .13$, $p < .001$). Hierbij blijken Steun Vader ($\beta = -.23$), Steun Moeder ($\beta = .10$), Negatieve Interactie Vader ($\beta = .13$) en Negatieve Interactie Moeder ($\beta = .21$) significant samen te hangen met Depressief Gedrag. Toezicht Vader ($\beta = -.01$) en Toezicht Moeder ($\beta = .05$) blijken echter geen significante samenhang te hebben met Depressief Gedrag. Dit betekent dat minder steun van vader en meer negatieve interactie van vader en moeder samenhangen met meer depressief gedrag van brugklasleerlingen. Minder steun van moeder hangt daarentegen samen met minder depressief gedrag van brugklasleerlingen. En er is geen samenhang tussen toezicht van vader en moeder en depressief gedrag van brugklasleerlingen.

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

Tabel 2.

Multipele Regressieanalyse op de Samenhang van Toezicht, Steun en Negatieve Interactie in de Ouder-Kindrelatie met Agressief en Depressief Gedrag van Brugklasleerlingen (N=868)

	Agressie			Depressie		
	B	SE (B)	β	B	SE (B)	β
Toezicht Vader	-1.04	.35	-.13**	-.04	.19	-.01
Toezicht Moeder	-.34	.35	-.04	.20	.20	.05
Steun Vader	.05	.29	.01	-.83	.16	-.23***
Steun Moeder	.35	.28	.05	.32	.15	.10***
Negatieve Interactie Vader	2.14	.26	.29***	.50	.14	.13*
Negatieve Interactie Moeder	1.67	.25	.24***	.74	.14	.21***

*Noot: *p < .05, **p < .01, ***p < .001. F_{agressie} (6,862) = 45.28***. F_{depressie} (6,862) = 21.67****

Discussie

In de huidige studie is de samenhang van steun, negatieve interactie en toezicht van vader en moeder met agressief en depressief gedrag van brugklasleerlingen cross-sectioneel getoetst.

De van tevoren opgestelde hypothesen over de samenhang tussen de ouder-kind relatie en agressief gedrag zijn voor een groot deel bevestigd door de resultaten van de huidige studie. Allereerst hangt negatieve interactie vanuit beide ouders inderdaad samen met agressief gedrag. Dit betekent dat meer negatieve interactie van beide ouders samenhangt met meer agressief gedrag. Dit wordt veroorzaakt doordat het kind zelf ook de negativiteit in zijn interactie over gaat nemen. Meer negatieve interactie door ouders naar het kind is dus een factor die zorgt voor meer agressief gedrag (Chang et. al., 2003).

Ouderlijke steun vanuit beide ouders blijkt geen samenhang te hebben met agressief gedrag. Er werd verwacht dat minder ouderlijke steun samenhangt met meer agressief gedrag. De studie van Narusyte, Andershed, Neiderhiser en Lichtenstein (2007) bevestigt dat minder ouderlijke steun een groot verschil maakt in de ontwikkeling van agressief gedrag en van invloed is op het ontwikkelen van gedragsproblemen. Toch is hier geen samenhang te vinden. Dit zou te verklaren kunnen zijn doordat steun vanuit ouders overgenomen wordt door steun van leeftijdsgenootjes in de adolescentie. De steun van ouders en leeftijdsgenootjes zijn twee afzonderlijke systemen. Doordat de steun van leeftijdsgenootjes toeneemt verdwijnt de samenhang tussen ouderlijke steun en agressief gedrag (Helsen, Vollebergh & Meeus, 1997). Minder ouderlijke steun zou dus te verklaren kunnen zijn door het feit dat leeftijdsgenootjes deze steun voor een deel overnemen in de adolescentie.

In de resultaten van ouderlijk toezicht vanuit vader en moeder is een opvallend verschil te zien. Allereerst werd verwacht dat minder ouderlijk toezicht samenhangt met meer agressief gedrag. Dit werd verwacht voor beide ouders. Bij minder toezicht door ouders is de kans op de uiting van

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

probleemgedrag aanzienlijk hoger. Verder is de mate van ouderlijk toezicht zelfs een van factoren die het meeste invloed heeft in de zelfcontrole met betrekking tot agressie (Perrone et. al., 2004). Uit de resultaten blijkt dat minder toezicht van vader inderdaad samenhangt met meer agressief gedrag.

Toezicht van moeder laat daarentegen geen samenhang zien met agressief gedrag. Een verschil dat niet verwacht werd. Dit verschil wordt daarentegen wel bevestigd door de studie van Nelson en Crick (2002) waarin meer ouderlijk toezicht door moeder meer invloed heeft op het uiten van depressieve klachten van het kind. De resultaten van de huidige studie worden alleen voor moeder bevestigd, er is geen samenhang tussen agressief gedrag en ouderlijk toezicht door moeder. Peronne et. al. (2004) bevestigd echter dat minder toezicht door ouders het risico op agressief probleemgedrag vergroten.

Bovenstaande resultaten laten zien dat er een verschil is tussen vader en moeder en de invloed die zij apart van elkaar hebben op hun kinderen. Voor een vervolgstudie zou eventueel gekeken kunnen worden of er ook verschil zit in de verschillende culturen en de invloed van agressief gedrag bij kinderen. Nederland is een multicultureel land, de resultaten uit deze studie zijn daarentegen wel gebaseerd op verschillende culturen, maar de verschillende normen en waarden, regels en gewoonten in deze culturen zijn echter niet gemeten. Iedereen krijg vanuit thuis een bepaalde opvoeding mee, deze bepaalt wat goed en fout is. In de ene cultuur wegen bepaalde fouten zwaarder als in de andere cultuur. Er kunnen ook gedragingen zijn die in een bepaalde cultuur overheersen, dit kan het gevolg zijn van sterke normen en waarden en geldende regels in die cultuur (Schoor, 2014). Het cultuurverschil met betrekking tot de normen en waarden, gewoonten en regels en de uiting van agressief gedrag of depressief gedrag zou daarom een toevoeging zijn om het onderzoek te kunnen generaliseren in de maatschappij.

Het grootste gedeelte van de van tevoren opgestelde hypothesen over de samenhang tussen de ouder-kindrelatie en depressief gedrag zijn in overeenstemming met de resultaten van de huidige studie. Toezicht van vader en moeder blijken inderdaad niet significant samen te hangen met depressief gedrag. Uit eerdere onderzoeken bleek al dat toezicht niet samenhangt met depressief gedrag, maar meer met externaliserende problemen (Piko & Balazs, 2012). Ook de resultaten van negatieve interactie van vader en moeder zijn in overeenstemming met de hypothesen. Zij blijken beiden positief samen te hangen met depressief gedrag. Dit betekent dat meer negatieve interactie samenhangt met meer depressief gedrag. In een ouder-kind relatie die beladen is met conflicten, kan de adolescent onvoldoende steun ontvangen voor zijn eigen groei. De conflicten zorgen ervoor dat warmte en acceptatie afnemen, wat uiteindelijk een negatieve uitwerking heeft op het welzijn van het kind (Sallinen, Ronka, Kinnunen, & Kokko, 2007).

In de resultaten van steun van vader en steun van moeder is daarentegen een opvallend verschil te zien. Waar steun van vader negatief samenhangt met een depressie, dus meer steun zorgt voor minder depressief gedrag, hangt steun van moeder juist positief samen met depressief gedrag. Dit is tegenstelling tot het onderzoek van Colarossi en Eccles (2003), waarin verklaard wordt dat steun van moeder negatief samenhangt met depressief gedrag. Meer steun van moeder blijkt in het huidige

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

onderzoek dus samen te hangen met meer depressief gedrag van brugklasleerlingen. Vanuit de literatuur is deze bevinding moeilijk te verklaren. De gevonden studies stellen dat meer steun in de ouder-kindrelatie zorgt voor minder depressief gedrag van adolescenten. Zoals in het onderzoek van Yap et al. (2014), waarin blijkt dat ouderlijke steun een beschermende factor is tegen het ontwikkelen van een depressie. In het onderzoek van Gladstone en Parker (2005) wordt echter wel geconcludeerd dat het overbetrokken zijn van moeder ervoor zorgt dat kinderen een hoger risico hebben op het ontwikkelen van een depressie. Overbetrokkenheid kan het kind bijvoorbeeld belemmeren in de eigen vrijheid. Op basis van deze bevinding kan wel gesteld worden dat meer steun samenhangt met meer depressief gedrag. Vervolgonderzoek zal kunnen uitwijzen welk deel van de steun van moeder maakt dat er een positieve samenhang is met depressief gedrag. Deze resultaten kunnen echter ook op een andere manier geïnterpreteerd worden. Doordat het onderzoek cross-sectioneel is, kan het namelijk ook zijn dat de samenhang de andere kant op gaat. Dus dat meer depressief gedrag van brugklasleerlingen zorgt voor meer zorg van moeder. Longitudinaal onderzoek zal meer duidelijkheid kunnen geven over deze samenhang.

In veel van de gevonden literatuur wordt naast het onderscheid tussen vader en moeder ook onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes in de adolescentengroep.. Tussen de 12 en 14 jaar beginnen grotere sekseverschillen op te treden; een depressie komt vanaf dan vaker voor onder meisjes (Wade, Cairney, & Pevalin, 2002). Ook lijken de verschillende factoren uit de ouder-kindrelatie een andere invloed te hebben op jongens en meisjes. Zo is bijvoorbeeld aangetoond dat negatieve interactie vooral effect heeft op meisjes en minder op jongens (Lin, Chou, Wu, & Lin, 2014) en blijkt ouderlijk toezicht vooral samen te hangen met depressief gedrag van jongens (Plunkett, Henry, Robinson, Behnke & Falcon III, 2007). In het huidige onderzoek is niet ingegaan op sekseverschillen, dit zou in vervolgonderzoek interessant zijn om verder te onderzoeken. Die kennis kan gebruikt worden bij het inzetten van sekse specifieke behandelingen of preventiemethoden. Zo kan er bij meisjes op het effect van negatieve interactie worden ingezet en bij jongens op ouderlijk toezicht.

Een beperking van deze studie is dat het niet de gehele samenhang van de ouder-kindrelatie met probleemgedrag kan verklaren. Er is gekozen voor toezicht, negatieve interactie en steun als voorspellers, maar het is natuurlijk mogelijk dat andere aspecten van de ouder-kindrelatie ook belangrijke voorspellers zijn. Zo blijkt ook onder andere depressie van moeder significant samen te hangen met gedragsproblemen en emotionele problemen van kinderen (Goodman et al. (2011). In vervolgonderzoek kunnen dus ook andere voorspellers uit de ouder-kindrelatie meegenomen worden in de analyse.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat niet duidelijk is welke kant de samenhang tussen de factoren op gaat en ook niet of er eventueel sprake is van wederkerige effecten over de tijd. Wat in dit kader al eerder is genoemd, is steun van moeder en depressief gedrag. Het is niet duidelijk of meer steun zorgt voor meer depressie, of dat depressie zorgt voor meer steun. Op basis van dit onderzoek kan dan ook niet worden geconcludeerd dat de verschillende factoren uit de ouder-

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

kindrelatie agressief en depressief gedrag veroorzaken. Voor vervolgonderzoek kan longitudinaal onderzoek worden ingezet om meer inzicht te krijgen in hoe de verschillende factoren zich tot elkaar verhouden en of er over de tijd misschien wederkerige effecten optreden.

Een sterk punt van deze studie is de grote hoeveelheid respondenten die hebben meegewerkt aan het onderzoek. In totaal zijn dit er 892. In de steekproef is een grote verscheidenheid aan brugklasleerlingen vertegenwoordigd. Zo zijn er brugklasleerlingen van Nederlandse afkomst, maar ook veel andere nationaliteiten komen voor onder de brugklasleerlingen. Daarnaast zijn er 5 verschillende middelbare scholen betrokken. Door de veelzijdigheid in de steekproef kan dit onderzoek ook breed worden ingezet. De resultaten zijn representatief en bruikbaar voor brugklasleerlingen die in Nederland onderwijs krijgen.

Dit onderzoek geeft een unieke kijk op verschillende onderdelen uit de ouder-kindrelatie en de samenhang met agressief en depressief gedrag. Door specifiek in te zoomen op de beleving van brugklasleerlingen kan gekomen worden tot vernieuwende inzichten voor preventie en behandeling van agressieve en depressieve problemen. Zo blijkt steun van moeder anders samen te hangen met depressief gedrag dan was voorspeld en toezicht van moeder blijkt toch niet significant samen te hangen met agressief gedrag. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek kan er bijvoorbeeld aan ouders van brugklasleerlingen voorlichting worden gegeven. Door deze voorlichting kan de bewustwording van ouders worden vergroot over hun rol in het probleemgedrag dat voor kan komen bij hun kind. Kortom, een onderzoek dat aansluit dat bij de rol van ouders en ouders kan motiveren om te investeren in de verschillende factoren uit de ouder-kindrelatie.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991b). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Alloy, L.B., Abramson, L.Y., Smith, J.M., Gibb, B.E., & Neeren, A.M. (2006). Role of parenting and maltreatment histories in unipolar and bipolar mood disorders: Mediation by cognitive vulnerability to depression. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9, 23-64. doi:10.1007/s10567-006-0002-4
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Fifth edition. DSM-V*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144-1159. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1
- Bordeau, B., Miller, B.A., Duke, M.R., & Ames, G.M. (2011). Parental strategies for knowledge of adolescents' friends: Distinct from monitoring? *Springer Science and Business Media*, 20, 814-821. doi:10.1007/s10826-011-9449-0
- Brown, B.B., Mounts, N., Lamborn, S.D., & Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, 64, 467-482. doi:10.2307/1131263
- Chang, L., Schwartz, D., Dodge, K. A., & McBride-Chang, C. (2003). Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of Family Psychology*, 17, 598. doi:10.1037/0893-3200.17.4.598
- Colarossi, L.G. & Eccles, J. S. (2003). Differential effects of support providers on adolescents' mental health. *Social Work Research*, 27, 19-30. doi:10.1093/swr/27.1.19
- Collishaw, S., Maughan, B., Goodman, R. & Pickles, A. (2004). Time trends in adolescent mental health. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1350-1362. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00335.x
- Conger, R. D., Neppl, T., Kim, K. J., & Scaramella, L. (2003). Angry and aggressive behavior across three generations: A prospective, longitudinal study of parents and children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 143-160. doi:10.1023/A:1022570107457
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Development*, 74, 374-393. doi:10.1111/1467-8624.7402004
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationship in their social networks. *Developmental Psychology*, 21, 1016-1024. doi:10.1037/0012-1649.21.6.1016
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of network of personal relationships. *Child Development*, 63, 103-115 doi:10.1111/j.1467-8624.1992.tb03599.x
- Goodman, S.H., Rouse, M.H., Connell, A.M., Robbins Broth, M., Hall, C.M. & Heyward, D. (2011). Maternal depression and child psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14, 1-27. doi:10.1007/s10567-010-0080-1

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

- Grant, K.E., Compas, B.E., Stuhlmacher, A.F., Thurm, A.E., McMahon, S.D., & Halpert, J.A. (2003). Stressors and child and adolescent psychopathology: Moving from markers to mechanism of risk. *Psychological Bulletin*, *129*, 447-466. doi:10.1037/0033-2909.129.3.447
- Helsen, M., Vollebergh, W., & Meeus, W. (1997). Sociale steun van ouders en vrienden en emotionele problemen in de adolescentie. *Kind en Adolescent*, *18*(1), 24-31. doi:10.1007/BF03060644
- Keijsers, L., & Poulin, F. (2013). Developmental changes in parent-child communication throughout adolescence. *Developmental Psychology*, *49*, 2301-2308. doi:10.1037/a0032217
- Kessler, R.C., Avenevoli, S., Green, J., Gruber, M.J., Guyer, M., He, Y., ... Zaslavsky, A.M. (2009). National comorbidity survey replication adolescent supplement (NCS-A): III. Concordance of DSM-IV/CIDI diagnosis with clinical reassessments. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *48*, 386-399. doi:10.1016/j.ypsy.2010.09.036
- Kohnstamm, R. (2009). Agressie. In *Kleine ontwikkelingspsychologie I* (pp. 239-257). Bohn Stafleu van Loghum.
- Lansford, J. E., Criss, M. M., Pettit, G. S., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (2003). Friendship quality, peer group affiliation, and peer antisocial behavior as moderators of the link between negative parenting and adolescent externalizing behavior. *Journal of Research on Adolescence*, *13*, 161-184. doi:10.1111/1532-7795.1302002
- Lin, F.G., Chou, Y.C., Wu, C.H., & Lin, J.D. (2014). Short-term and long-term influences of family arguments and gender difference on developing psychological well-being in Taiwanese adolescents. *Research in Developmental Disabilities*, *35*, 2735-2743. doi:10.1016/j.ridd.2014.07.018
- Narusyte, J., Andershed, A. K., Neiderhiser, J. M., & Lichtenstein, P. (2007). Aggression as a mediator of genetic contributions to the association between negative parent-child relationships and adolescent antisocial behavior. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *16*, 128-137. doi:10.1007/s00787-006-0582-z
- Nelson, D.A. & Crick, N. R. (2002). Parental psychological control: Implications for childhood physical and relational aggression. In: B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 161-189). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Neuman, W.L. (2011). *Understanding research*. Boston: Pearson
- Perrone, D., Sullivan, C. J., Pratt, T. C., & Margaryan, S. (2004). Parental efficacy, self-control, and delinquency: A test of a general theory of crime on a nationally representative sample of youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *48*, 298-312. doi:10.1177/0306624X03262513
- Piko, B.F., & Balasz, M.A. (2012). Control or involvement? Relationship between authoritative parenting style and adolescent depressive symptomatology. *European Child and Adolescent Psychiatry*, *21*, 149-155. doi:10.1007/s00787-012-0246-0

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

- Plunkett, S.W., Henry, C.S., Robinson, L.C., Behnke, A. & Falcon III, P.C. (2007). Adolescent perceptions of parental behaviors, adolescent self-esteem, and adolescent depressed mood. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 760-772. doi:10.1007/s10826-006-9123-0
- Popov, L. M., & Ilesanmi, R. A. (2015). Parent-child relationship: peculiarities and outcome. *Review of European Studies*, 7, 253-263. doi:10.5539/res.v7n5p253
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33, 299-334. doi:10.1525/eth.2005.33.3.29
- Sallinen, M., Ronka, A., Kinnunen, U., & Kokko, K. (2007). Trajectories of depressive mood in adolescents: Does parental work of parent-adolescent relationship matter? A follow-up study through junior high school in Finland. *International Journal of Behavioral Development*, 31, 181-190. doi:10.1177/0165025407074631
- Schuur, G. (2014). *Omgaan met agressie*. Verkregen op https://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=3WHgCQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=cultuurverschillen+en+agressief+gedrag&ots=1KjBvvIb5h&sig=tQYUI_cPPwZ9FFhswrNF-Wuqf8&redir_esc=y#v=onepage&q=cultuurverschillen%20en%20agressief%20gedrag&f=false
- Siegel, A., & Victoroff, J. (2009). Understanding human aggression: New insights from neuroscience. *International journal of law and psychiatry*, 32(4), 209-215. doi: 10.1016/j.ijlp.2009.06.001
- Swick, K. J. (2008). Empowering the parent-child relationship in homeless and other high-risk parents and families. *Early Childhood Education Journal*, 36, 149-153. doi:10.1007/s10643-007-0228-x
- Van der Laan, A. M., Blom, M., & Kleemans, E. R. (2008). Lange-en korte-termijn-risicofactoren voor ernstig delinquent gedrag. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51, 3. doi:10.1007/BF03060980
- Wade, T.J., Cairney, J., & Pevalin, D.J. (2002). Emergence of gender differences in depression during adolescence: National panel results from three countries. *Journal of the American Academy of Child And Adolescent Psychiatry*, 41, 190-198. doi:10.1097/00004583-200202000-00013
- Ward, R. A. (2008). Multiple parent-adult child relations and well-being in middle and later life. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 63, 239-247. doi:10.1093/geronb/63.4.S239
- Wicks-Nelson, R., & Israël. A.C. (2015) *Abnormal child and adolescent psychology, with DSM-5 updates* (eight edition). New York: Routledge (Taylor & Francis Group).
- Verhulst, F. C. & Van der Ende, J. (1992). Agreement between parents' reports and adolescents' self-reports of problem behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33, 1011-1023. doi:10.1111/j.1469-7610.1992.tb00922.x
- Yap, M.B.H., Pilkington, P.D., Ryan, S.M., Kelly, C.M., & Jorm, A.F. (2014). Parenting strategies for reducing the risk of adolescent depression and anxiety disorders: A Delphi consensus study.

Probleemgedrag en ouder-kindrelatie

Journal of Affective Disorders, 156, 67-75. doi:10.1016/j.jad.2013.11.017